

כתבה רביעית בסידרה: מנהיגים ערביים מספרים על המצב במרחב השני

מסביב יהום הסדר

שהוא עשה את הדבר בצורה זאת.

אמר לי, למשל, מוחמד חסוב: "בורגיבה ידע שהוא מבטא את אשר חושבים רוב מ. ג. ערב בליבם. אם כן, מדוע הוא בחר בדרך כליך פרובוקטיבית?"
אמר לי מנהיג ערבי: "בורגיבה היה צריך להשמיץ את רעיונו בשיבה סגורה של הפיסגה הערבית. הוא היה צריך להסיף לדעותיו במיסגרת זו. אחרי כמה חודשים, אם לא היה מתקבלת גישתו, היה יכול להפיק אותה בציבור. תחת זאת הלך ופוצץ פצצות. למה?"
על כך יש, כפי יריביו של בורגיבה, כמה תשובות. למשל: "בורגיבה רוצה לפוצץ את האחדות הערבית, והעניין הישראלי משמש לו כמכשיר. הוא סוכן-פרובוקטור של ארה"ב."
או: "בורגיבה רוצה למצוא חן בעיני דעת-הקהל האמריקאית, כדי לקבל משם כסף. לכן העדיף את הרעש על הפעולה השקטה והיעילה."

או: "עבד-אלנאצר לא התקיף את בורגיבה. למה התקיף בורגיבה אותו? למה ערכו התוניסים הפגנה נגד השגרירות המצרית, והכריחו בכך את המצרים לערוך הפגנה נגד השגרירות התוניסאית?"
מן הראוי לשים לב לנימה של הסברים אלה של יריביו-בורגיבה: אין הם סבורים כי רעיון השלום פסול. הם פוסלים את ניצולו לשם אינטרסים פרטיים, ובעיקר את הפיכתו מכשיר לפיצוץ האחדות הערבית.

הם מאמינים כי אפשר היה לשכנע את מנהיגי ערב לקבל קו זה, אילו נעשה הדבר בפעולה שקטה.

(ומכאן כלל חשוב מאוד לשותרי-השלום בישראל: כאשר משבחים את מעשי בורגיבה, יש

מאת

אורי אבנרי

להקפיד ולהגיש כי רעיון השלום אינו קשור במנהיג מסוים, בארץ מסוימת או במפלגה מסוימת בעולם הערבי.)
המצב בתוניסיה עצמה נראה יציב. אל-חביב בורגיבה שולט לגמרי במצב.

מאורקו: ערב המיפנה הגדול

אחת הארצות המעניינות ביותר במרחב ברעג זה היא מאורקו. כי בה עומד — כנראה — להתחולל מיפנה גדול. הוא ישיפע על היחסים עם ישראל.
חסן השני שנוא מאוד. מעמדו במאורקו דומה למעמד השאה הפרסי, בקצה השני של המרחב. הוא מייצג את הריאקציה הקיצונית.

חסן יודע זאת. המאורעות האחרונים במאורקו, בהם נפלו חללים רבים, פקחו את עיניו. לכן הוא מבקש עתה, להתפשר עם הכוח הנגדי.
מיהו כוח זה? זהו גוף הקרוי "האיחוד הלאומי של הכוחות העממיים", המאגד בקירבו את כל הכוחות השואפים לשוני.

כוח זה אינו אנטי-ישראלי. אחד מאבותיו הרוחניים הודיע ברורות לשותפי האיחוד: "לא אתן לכם יד אם תשמיטו מידה אחת נגד ישראל". מנהיגי האיחוד אומרים, כנ"ל: "בורגיבה צורק, אך חבד שזה בורגיבה..."

האיחוד הלאומי אוהד את המהפכה האלגירית בכלל, ואת בן-בלה בפרט. אך אין הוא רוצה להפוך סניף של בן-בלה. כדי להבליט זאת, דאג האיחוד להגנה המשפטית על אייט אחמד, יריבו של בן-בלה, שנידון לא מכבר למיתה ונחון. (הוא חי עתה בחילה במעצר-בית).
האיש הקובע באיחוד הלאומי הוא אדם, שיש לעקוב אחריו מקרוב, כי הוא אחד האישים הגדולים של המרחב השמי, והוא יטביע את חותמו על המאורעות בשנים הקרובות. שמו עבד-אלרחים בואביד, ומעריציו טוענים כי הוא עולה בשיעור-קומתו על בן-בלה ועבד-אל נאצר גם יחד.

חסן מבין כי אינו יכול לשמור על שלטונו, מבלי להתפשר עם כוח זה. ואילו האיחוד הלאומי חושש, כנראה, שאם יבצע הפיכה מזוינת, ייתקל בהתערבות מזוינת בנוסח סאן דומינגו. לכן מעוניינים שני הצדדים בפשרה כלשהי.

מזה כמה שבועות מתנהל מאחורי הקלעים משא-ומתן סודי, המתקרב לסיום מוצלח.

האיחוד הציע למלך לבצע בעצמו את הרפורמות הדרושות, בתמיכת האיחוד, אך מבלי שהאיחוד ייכנס לממשלה. כהצעה אלטרנטיבית, הביע האיחוד נכונות להקים ממשלה, בה יימסרו לאיחוד התיקים המכריעים. המלך נוסה לקבל את ההצעה השנייה.
אם תקום ממשלה כזאת, יעמוד בראשה איש ישראלי, כמו עבדאללה. איבראהים. בואביד יהיה סגן ראש-הממשלה, והאיש הקובע בצד הכלכלי. ממשלה כזאת תדגול בקו של תבונה. יחסה לישראל יהיה כיחסי של בורגיבה — אך בלי ההזדהות עם המערב.
היא תתייחס בכון ובזלזול לדמגוגיה הרגשנית המקובלת עדיין בבירות המינור הערבי. היא תחזק את מתנה השלום — אך בשקט, ללא מעשים דרמאטיים.

במונח הארוך תהיה זאת התפתחות חשובה יותר אף ממעשי בורגיבה.

אלג'יריה: אלה והסוציאליזם

אחמד בן-בלה אינו שותף, אינו מעשן, אינו מקיים יחסים עם נשים או גברים. הוא נשוי לאלג'יריה. כמעט ואפשר לומר: הוא אלג'יריה.

אלג'יריה לא היתה מעולם אומה אחת. אין לה מסורת לאומית מגובשת כמו תוניס או מאורקו. יש בה ניגודים עצומים — בין ערבים וברברים, בין הכפר והעיר, בין הדת והקדמה, בין האזורים הגיאוגרפיים השונים.

רק גורם אחד מאחד את הכל, מגבש את הכל ליחידה אחת: בן-בלה עצמו. יש לו הכשרון הנדרש להשגת שלום, להחליבו, לכבדו, לגלמו. אך בן-בלה אינו אינטלקטואל מלידה. הוא בהרבה פחות פיקח מאשר עבד-אלנאצר. הוא איש צעיר, חסר כל ניסיון מדיני, שעולם שלם של בעיות ירד עליו לפתע. הוא נאלץ להתייחס לכל, לפתור את הכל, להחליט בכל. לא היתה לו מפלגה, לא היה לו מנגנון. הוא

מיה היה קורה אילו היה נוצר קשר בין המין האנושי ובין "בעלי-חיים נבונים" כבוכב אחר? שאלה זו עלתה בלבי כאשר קראתי, בחודש שעבר, על טענתו של מדען סובייטי כי אכן גילה אותות-תקשורה מכובד רחוק, וכי הדבר מוכיח את קיומם של יצורים בעלי שכל שם.

אין יכול היה לקום קשר כזה? הרי לא די בצד הטכני של התקשורת. יש צורך בשפה משותפת. במושגים משותפים. יצורים החיים בשני כוכבים שונים, רחוקים, האם יוכלו בכלל לעצב מינוח משותף? הלא איש מהם אינו יכול כלל לתפוס מה מתרחש בעולם השני, וממילא גם לא מה מתרחש בנפשו של בן הכוכב השני!
מחשבות מעין אלה עלו בלבי שוב ושוב בשבוע שעבר, במשך עשרת ימי שליחותי בחוץ-לארץ. ישראלים וערבים — הרי הם שוכנים על שני כוכבים שונים! הם חיים בשני עולמות שונים! יש פער עצום בין גישתם היסודית לעובדות החיים!

ואין להם המושג הקלוש ביותר מה מתרחש בצד השני.

דיברתי עם מנהיגים ואישים ערביים מחצי תריסר ארצות. לא די היה להקשיב לדבריהם. היה צורך לחדור אל מעבר למילים, אל מושגיהם היסודיים, אל התפיסות הבסיסיות. אין זה קל — כי אין כל דמיון ביניהן ובין המושגים והתפיסות של האדם הישראלי.

דימיתי את עצמי ללוויין ששוגר אל החלל מן הכוכב הישראלי. הוא נע במסלול סביב כוכבו, צופה אל עבר הכוכב השני.

החלל בין שני הכוכבים אינו ריק. מצויים בו גופים רבים. המסוגלים להקל על ההתקשרות. יש שם אשיות-רוח העוצצים בשני הצדדים, כגון זין-פול סארטר, ברטראנד ראסל וג'ורג' לה פירה. יש שם מדינאים המקובלים על שני הצדדים, כגון שארל דה-גול, מידל קאסטר ויוסף טיטו. ויש שם הרבה אישים פחות ידועים, אנשים בעל-ירצון טוב, המסוגלים להיכנס בכל רגע לחדריהם של אישים כמו בן-בלה ועבד-אלנאצר, להביא להם בשורות חדשות מישראל, להביא את תגובותיהם לאוזני ישראלים.

להלן אמסור בקיצור דו"ח על התצפית בחלל, שנמשכה 240 שעות כמעט-רצופות. דו"ח זה הוא סיבובי-יד של הרבה מאוד שיחות ופגישות עם ערבים ולא-ערבים, בנסיבות שונות. הוא מתאר את דמותו של העולם הערבי ברעג שחת-פוצצה פצצת-השלום של אל-חביב בורגיבה, ולמחרת היום.

תוניס: עמדה קידמית של אמריקה

מעשיו של אל-חביב בורגיבה עוררו הסתייגות רבה — ולא דווקא בשל תוכנם. כמעט והייתי אומר: למרות תוכנם.

פעמים רבות שמעתי את אותו הפסוק: "כל מילה שלו זהב — אך הלוואי ומישו אחר אמר זאת!"

מדוע? כי אל-חביב בורגיבה מזוהה, יותר מכל אדם אחר במרחב, עם ממשלת ארצות-הברית. ואילו מצבי-הרוח במרחב רחוק מאוד מלהיות פרו-אמריקאי.

אפילו הצרפתים, המעוניינים עתה בשלום במרחב יותר מכל גורם אחר, אינם מאושרים מן העובדה כי הקול בא דווקא מתוניס. אמר לי אדם המקורב למרכז-העצבים של המדיניות הצרפתית במרחב: "אה, חבל שהיוזמה לא באה מצד אדם הקשור פחות בארצות-הברית".
יחסים בין תוניס ופאריס משתפרים והולכים. מוחמד מסמדי, השגריר התוניסי בפאריס, שהוא האיש מס' 2 במדיניות ארצו, נתקבל על-ידי נשיא צרפת ועלידי נשיא לבנון, ערך עימם שיחות חשובות.

אך עיני תוניס נשואות, קודם כל, לארצות-הברית. בנו של בורגיבה, אל-חביב הצעיר, שר-החוץ של ארצו, נסע לושינגטון. ואילו גרמניה המערבית, בת-כריחה של ושינגטון, מבקשת להפוך את תוניסיה בסס לחדרת ההון שלה לעולם הערבי. (וזה, אגב, הסיבה העיקרית למחלוקת בין קאהיר ותוניס על ניתוק הקשרים עם בון).

לאחת ההכרזות האחרונות שלו למען השלום הישראלי-ערבי צירף בורגיבה הודעה התומכת ללא הסתייגות במעשי אמריקה בוויאט-נאם. הכרזה כזאת צורמת כיום את האוזן — לא רק בכל רחבי העולם הערבי, אלא גם בצרפת וברוב חלקי תבל. אין זה לטובת רעיון השלום הישראלי-ערבי כשהוא צמוד לתמיכה בהתערבות האמריקאית בוויאט-נאם (או בסאן-דומינגו).

הפסוק, "חבל שזה היה בורגיבה" קשור, בדרך כלל, בפסוק שני: "חבל

תוניס: ההכרזה הראשונה מול שגרירותה של מצרים